

אלא האמת יורה דרכו, כפי מה שרואים בכתב יד, שחלק מהדיבורים כאן הוא ליקוט, ויצא לפי זה שרבינו מקשה מהתוספתא בין בביאור ובין בליקוט, דהיינו שבביאור היה כתוב קושיות הגמרא ואחר כך התוספתא בלשון זה: "ועיין ר"ש פרק א' מתניתין ו' תניא בתוספתא כו'", ובליקוט היה כתוב קושיות המתניתין ואחר כך התוספתא בלשון זה: "וכן הוא להדיא בתוספתא שם הביאה הר"ש שם מתניתין הנזכר לעיל תניא בתוספתא למעלה מהן מי תמצית ...", והובא כל לשון התוספתא, ולא ירד המסדר לסוף דעתו וחשב שהוא אותו קושיא ולכן בחר להעתיק הלשון שבליקוט שהוא באריכות יותר, ויצא לפי זה שתיבות אלו "ועיין ר"ש פרק א' מתניתין ו' תניא בתוספתא כו'" הוא מיותר, אבל כיון שהקפיד לא לשנות שום אות מלשון רבינו כמו שכתב ב'הקדמת המסדר' על כן הוסיפו לבסוף אחר כל המשא ומתן והוסיף תיבת "כנזכר לעיל". ועיין בספר זה שם תראה שהכל על מקומו יבוא בשלום עם ביאור נכון בביאורינו 'ביאור הגר"א המבואר', ובאמת דעת החולקים נשאר בצריך עיון כפי שמופיע בליקוט.

מהדורתנו: 'הגר"א המבואר'

על ביאור הגר"א, יש להמליץ מליצת חז"ל במסכת קידושין (מו, א): "הרי שולחן והרי בשר והרי סכין ואין לנו פה לאכול", שבאמת הכל כלול בדבריו הקצרים, אמנם אין לנו פה לאכול מחמת סגנון לשונו וקיצור דבריו.

וזה תוכן מעשה 'ביאור הגר"א המבואר', לפרוש את השמלה לאורכה ולרוחבה, להציג כל מאמרי חז"ל ולשון הראשונים ואחרונים שהזכירים רבינו ז"ל, והוספת נופך ואריכות לשון בשילוב לשונו הקדוש בשינוי אות, באופן שיהיו הדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני.

אף שרבנים וגדולים ממנו, כבר קדמונו בחיבוריהם לבאר דברי רבינו ז"ל, כגון ספר 'דמשק אליעזר' שהזכרנו לעיל, ובשנים האחרונות ספר 'ברכת אליהו' להגאון ר' ברוך רקובר ז"ל משנת תשל"ח ואילך, מכל מקום הלא אמרו חז"ל (סנהדרין לד, א): "דבי רבי ישמעאל תנא, וכפטיש יפוצץ סלע, מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים". וראינו בהרבה מקומות שהם לא יצאו ידי חובת הביאור, ומקום הניחו לנו להתגדר בו. גם יש שלדעתנו הקלושה לא קלעו אל מטרת אמיתת כוונת רבינו ז"ל בלשונו הקצרה. ובאמת הרבה יגיעות יגענו על כל דיבור ודיבור בדיבוק חברים, ודקדקנו מאוד בלשונו הזהב, וקיימנו בהם הפוך בה והפוך בה דכולה בה, ואפילו על תלמידים קטנים כמונו נאמר 'יגעתי ומצאתי תאמן', וברוך השם בעזרתו הגדולה מצאנו אבנים טובות ומרגליות לרוב, אשר מעט מן המעט כבר הראינו למעלה ב'מעלת ותועלויות'. אמנם ידענו גם ידענו שגם אנחנו לא הגענו עד חקר תבונתו, וכל מה שכתב בעל 'דמשק אליעזר' בהקדמתו שהובא לעיל, העתק לכאן.

ואלו דברי הגאון רבי אברהם ז"ל בנו של רבינו, בספרו 'סערת אליהו', אשר הוא יסוד מוסד לביאורינו 'ביאור הגר"א המבואר':

והעיקר שתורת אמת היתה בפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, ומסר גם לתלמידיו דרך אמת בתורה הקדושה, ויותר מהמבואר בכתביו ובספריו גלה לתלמידיו הגדולים בעל פה, כי לא חפץ להדפיס דווקא ספריו, רק לגלות עמוקות בעל פה לתלמידיו. כמו שנאמר (שמות יז, יד) ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את

כל מה שיעשה צהנע עדיף: [טו] ובשכבו. רצה לומר גם בזה יהא צניעות, כמו שאמרו בשבת קי"ח ב' מימי לא ראו כו', וריש פרק ה' דיומא: [טז] ומיד שיעור בו' יקום. כמו שכתוב וקל כנשר לעשות רצון כו':

השם יתברך, אבל בלאו הכי אמרו ועזי פנים לגיהנם, וזפרק ב' דחגיגה והן הן עזי פנים שדור, וזמסכת כלה עז פנים כו', ושאר מקומות: [יד] גם בו. סוכה מ"ט ב' הגיד לך אדם כו' והלא דברים קל וחומר כו', ורצה לומר אף שלא יבוא מכל מקום

הגר"א המבואר

דברים קל וחומר, ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה". ורצה לומר מלת 'גם' קאי על מה שכתב לעיל ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו, על זה כתב אף שלא יבוא מכל מקום כל מה שיעשה בהצנע עדיף, דאף דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת:

[טו] ובשכבו. רצה לומר זה לא קאי על מה שכתב לעיל אלא דבר בפני עצמו הוא, דבשכבו על משכבו אף שהוא מקום צנוע ומכוסה מכל מקום גם בזה יהא נוהג עצמו בצניעות, כמו שאמרו בשבת קי"ח ב' "מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי", וריש פרק ה' דיומא (טז א) "שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך אמרה להם מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי":

[טז] ומיד שיעור משנתו יקום. כמו שכתוב (אבות פ"ה משנה כ) "וקל כנשר לעשות רצון אביך שבשמים":

בעז כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגים עליו כו', וכן הוא לענין הבושה שפעמים אדם מתבייש מפני האדם יותר ממה שיתבייש מפני הבורא יתברך, על כן הזהיר שתעזי מצחך כנגד המלעיגים ולא תבוש, וכן אמר דוד עליו השלום ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". ואמר בהג"ה 'בעבודת השם יתברך', אז דוקא יהיה עז כנמר ולא יתבייש מפניהם, אבל בלאו הכי אמרו (שם) "ועזי פנים לגיהנם", ובפרק ב' דחגיגה (יד א) "והן הן עזי פנים שבדור". ובמסכת כלה רבתי (פ"ב הלכה א) "רבי יהודה אומר עז פנים לגיהנם כו', מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב העז איש רשע בפניו, כיון דמעז פנים נקרא רשע, ורשע לגיהנם". ושאר מקומות:

[יד] גם בהצנע לכת. סוכה מ"ט ב' "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך כו', זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה, והלא

מילואים

"ומלת 'גם' בהצנע לכת ברמ"א אין לו ביאור לכאורה כו', ולי נראה מלת 'גם' הכי פירוש, בוודאי אם אפשר לעשות עבודת בוראו בצנעה ולא בפני המלעיגים או בפני חשוכים גדולים טוב יותר". ובסימן ר"מ סעיף ד' אסור להסתכל באותו מקום שכל המסתכל שם אין לו בושת פנים ועובר על והצנע לכת, וכתב שם רבינו ועובר כו' עיין סימן א' סעיף א' בהג"ה, וכוונתו דכאן מבואר ד'והצנע לכת' יש לו שייכות לענין הבושה שכתב לעיל 'ובושתו ממנו תמיד ולא יתבייש מפני בני אדם כו' גם בהצנע לכת', ועל כרחך כנזכר לעיל שכאן כתב מעלת הפסוק של והצנע לכת.

ו. מאורות הגר"א שם: "עז כנמר, כמו שנאמר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש, ועיין טור אורח חיים סימן א'". ז. רבינו דייק כן מדכתב רמ"א 'הצנע לכת' בלשון הפסוק, דמשמע שם שהיא מעלה בפני עצמה שיצניע מעשיו הטובים, ולכן כתב מלת 'גם' שהיא הוספת מעלה בפני עצמה להצניע מעשיו חוץ מהמעלה של עז כנמר. לכן אין לפרש כפירוש יד אפרים דקאי על מה שכתב אחר כך ובשכבו על משכבו והוא לבדו בביתו ידע לפני מי הוא שוכב, דאם כן לא היה כותב לשון הפסוק, וכן מלת 'גם' הוא מיותר לפירוש. וכן כתב באשל אברהם סק"ב וזה לשונו:

באר הגולה

ג. הרא"ש מהא דברכות ג.

באר הגולה המפורש

שחרה, שחרה לא הוה

מעורר לי: ג. הרא"ש (ברכות פ"א סימן ג) וראוי לכל ירא שמים

בית המקדש, כמו שנאמר קומי רוני כלילה לראש אשמורות.

ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא ושואג כארי, ואומר אוי לננים

לנבין אומות העולם:

ויתרומם (טור): ב [יז] המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין [יח] לשעות
שמשותנות המשמרות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שליש הלילה
ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותם השעות [יט] על החורבן

ביאור הגר"א

שהתפלה כו': [ליקוט] דחמור נוער כו' ולננים
צועקים עד חלות וצוקף הלילה אשה מספרת עם
בעלה, ועיין [זוהר] חלק א' רמ"ז ב' וחלק ג' מ"ו
א' קע"ג ב' ושאר מקומות [ע"כ]: [יט] על החורבן
כו'. שהקדוש ברוך הוא זוכר לו:

הגר"א המבואר

השני דסוף משמרות קא חשיב, ולכן התפלה
שיתפלל באותם השעות דוקא היא רצויה:

[ליקוט] בשולחן ערוך כתב 'ולסוף שני שליש

הלילה', והיינו משום דסבר דתירוצ' השני 'סוף

משמרות קא חשיב' קאי על כל המשמרות.

ועיין מגן אברהם (סק"ד) וזה לשונו "המקובלים

האריכו בענין תפלת חצות, וברקנטי פרשת

בראשית כתב וזה לשונו ויש אומרים זמן

בקשת רחמים הוא סוף הלילה ואני אכריע כי

בחצות ראוי לבקש רחמים על כנסת ישראל

ועל בניה ובסוף הלילה יבקש צרכיו כו',

ובגמרא דילן לתירוצ' הראשון דנתן סימן

לאמצעית דאמצעיתא והיינו חצות משמע דעת

רצון הוא", ולתירוצ' השני לא משמע כן". אבל

באמת גם לתירוצ' השני משמע כן, והכי פירושו

דחמור נוער בסוף משמרה ראשונה, וכלבים

צועקים עד חצות דהיינו אמצעית דאמצעיתא,

ובסוף הלילה בסוף משמרה אחרונה אשה

מספרת עם בעלה, והא דאמר 'סוף משמרות

קא חשיב' קאי אראשונה ואחרונה". ולפי זה

(סעיף ב) [יז] המשכים להתחנן. שעיקר הזמן

כלילה להתחנן כמו שנאמר קומי רוני כלילה:

[יח] לשעות כו'. כמו שנאמר לראש אשמורות,

וצריש ברכות ג' א' שלש משמרות הוי הלילה ועל

כל משמר כו' ואי צעית אימא כולהו כו', וזה שכתב

(סעיף ב) [יז] המשכים להתחנן. שעיקר הזמן

בלילה להתחנן על החורבן ועל הגלות, כמו

שנאמר (איכה ב' יט) "קומי רוני כלילה לראש

אשמורות שפכי כמים לבך נכח פני אדני שאי

אליו כפיך על נפש עולליך העטופים ברעב

בראש כל חוצות":

[יח] לשעות שמשותנות המשמרות. כמו שנאמר

(שם) "לראש אשמורות". ובריש ברכות ג' א'

"רבי אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה

ועל כל משמר ומשמר יושב הקדוש ברוך הוא

ושואג כארי כו', וסימן לדבר משמרה ראשונה

חמור נוער שניה כלבים צועקים שלישית תינוק

יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה, מאי קא

חשיב רבי אליעזר כו', אלא חשיב סוף משמרה

ראשונה ותחלת משמרה אחרונה ואמצעית

דאמצעיתא, ואי בעית אימא כולהו סוף

משמרות קא חשיב". וזה שכתב בשולחן ערוך

'שהן בשליש הלילה ולסוף שני שליש הלילה

ולסוף הלילה שהתפלה שיתפלל באותם השעות

על החורבן ועל הגלות רצויה', היינו כתירוצ'

מילואים

היה יום שלא נשבה בו רוח צפונית בחצי הלילה, שנאמר
ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו', מאי תלמודא

ח. וכן מוכח ביבמות ע"ב א' דחצות לילה הוא עת רצון:
"תנו רבנן כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא

לו במה נתפרנס הוציא להם כלוחית של מן אמר להם הדור אתם ראו דבר ה' אבותיכם שהיו עוסקים בתורה ראו במה נתפרנסו אף אתם אם תעסקו בתורה הקדוש ברוך הוא מפרנסכם מזה: [כד] ועשרת הדברות. כמו שאמרו בפרק קמא דברכות י"ב א' שבקשו לקצוץ בקריאת שמע רק מפני תרעומות המינין, וזה שכתב בהג"ה ודוקא כו': [כה] ופרשת עולה כו'. שהן כל כללי הקרבנות:

הגר"א המבואר

פני אביו כל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים". ובסוטה מ"ח ב' "דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה". ובמכילתא ל"ד ב' (בשלה פרשה ה) "שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה, אמרו לו במה נתפרנס, הוציא להם צלוחית של מן אמר להם הדור אתם ראו דבר ה' אבותיכם שהיו עוסקים בתורה ראו במה נתפרנסו אף אתם אם תעסקו בתורה הקדוש ברוך הוא מפרנסכם מזה":

[כד] ועשרת הדברות. כמו שאמרו בפרק קמא דברכות י"ב א' שבקשו לקבעם לומר עשרת הדברות בקריאת שמע ובטלו רק מפני תרעומות המינין, ופירש רש"י שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקדוש ברוך הוא ושמעו מפיו בסיני. וזה שכתב בהג"ה "ודוקא ביחיד מותר לומר עשרת הדברות בכל יום אבל אסור לאומרם בצבור":

[כה] ופרשת עולה ומנחה ושלמים וחמאת ואשם. שהן כל כללי הקרבנות, ופרשת תודה היא בכלל שלמים":

כו': (סעיף ה) [כב] מוב ב'. כמו שכתב רש"י ביומא כ"ח ז' בשם הירושלמי כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון, וכן קודם התפלה, ובזראשית רבה פרשה נ"ו רבי יוחנן אמר אמר לפניו רבון העולמים כו' יהי רצון מלפניך כו': [כג] ופרשת המן. בפרק בתרא דיומא שאלו את רבי שמעון בן יוחי כו', ובסוטה מ"ח ז' דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כו', ובמכילתא ל"ד ז' שבשעה שאמר ירמיה לישראל מפני מה אין אתם עוסקים בתורה אמרו

(סעיף ה) [כב] מוב לומר פרשת העקידה. כמו שכתב רש"י ביומא כ"ח ב' בשם הירושלמי על מה דאמרין שם "הממונה על הפייסות אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון", ואמרו בירושלמי (שם פ"ג הלכה א) כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון. וכן קודם התפלה טוב לומר פרשת העקידה כדי להזכיר זכות אבות ועקידת יצחק". ובבראשית רבה פרשה נ"ו (אות י) "רבי יוחנן אמר, אמר לפניו רבון העולמים בשעה שאמרת לי קח נא את בנך את יחידך היה לי מה להשיב, אתמול אמרת כי ביצחק וגו' ועכשיו קח נא את בנך וגו', וחס ושלום לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו בשעה שיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעים תהא נזכר להם אותה העקידה ותתמלא עליהם רחמים":

[כג] ופרשת המן. כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, ויכוין לבו לשמים כל יום. וכמו שאמרו בפרק בתרא דיומא (עו א) "שאלו את רבי שמעון בן יוחי מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה, אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיש לו בן אחד פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל

מילואים

יצחק לכן מזכירין אותו גם כן כאן". ועיין עוד סקכ"ט. יב. אדרת אליהו דברים א' ט"ו: "ואמרו בספרי המקובלים, שכנגד אלה הארבעה שרים [שרי אלפים שרי

בתרא. יא. בשבת נ"ד א': "אמר רב יהודה 'עקוד' עקידת יד ורגל כיצחק בן אברהם", ופירש רבינו בחידושי הלכות שם: "לפי שרצו להזכיר בכמה פעמים עקידת

קצו

אם נפסק חוט כו': [ה] ולרבינו תם כו'. תוספות
הנוכח לעיל, כפירוש דאי איגרדום תכלת כו' אפילו
נשאר כדי עניבה: [ליקוט] ולרבינו תם כו'.
כשיטתם דנותן ארבעה חוטין תכלת וארבעה לבן.

הגר"א המבואר

שהחוטים המגורדמים יכולים ליענב יחד, אבל
אין צריך שישאר כדי לענוב כל השמונה חוטים
יחד אפילו השלמים, כן כתב בית יוסף:
[ד] ואם לא נשאר כדי עניבה אפילו בחוט אחד
שנפסק כולו פסול. כן פירש בית יוסף מה
שאמרו שם (לט א) "אם נפסק חוט מעיקרו
פסולה", דאין פירושו שנפסק ראש המחובר
לטלית, אלא כל שלא נשאר בו כדי עניבה
נפסק מעיקרו מיקרי:

[ה] ולרבינו תם לא מכשירים אלא בשנשתיירו
שני חוטין שלמים. תוספות הנזכר לעיל (סק"א)
וזה לשונם "ואומר רבינו תם דעכשיו שנותנין
ארבעה חוטין שנים משום לבן ושנים משום
תכלת וכופלין לשמונה, צריך ליזהר דאם נפסקו
שלשה מן החוטין שמא הם משלשה חוטין
ונמצא שלא נשארו שני חוטין שלימים". והו
כפירוש דההיא דרבא 'דאי איגרדום תכלת'
היינו הך כההיא דבני רבי חייא 'גרדומי תכלת'
כשרין' דמיירי בתכלת דוקא אפילו נשאר כדי
עניבה, דגם בני רבי חייא לא מכשרי אלא
באיגרדום תכלת לבד ונשתיירו בהם כדי עניבה
ושאר שני חוטי הלבן שלמים או איפכא, אבל
אם נפסקו שלשה חוטים אף על פי שנשתייר
בהם כדי עניבה פסולים כיון דאיגרדום מין
אחד וקצת מהמין האחר:
[ליקוט] ולרבינו תם כו'. כשיטתם דנותן ארבעה

מילואים

ראיה מטלית כפולה שהוא מין במינו. רנו. כן כתב
הרא"ש שם להדיא: "והא דקאמר רב נפסק חוט מעיקרו
פסול, לאו דוקא מעיקרו אלא כל שלא נשאר בו כדי
עניבה נפסק מעיקרו קרי ליה, כיון דלא נשאר בו כדי
הכשר". ואפשר כיון דהבית יוסף פירש כן גם בדעת
רבינו תם ודלא כרש"י שכתב מעיקרו ראש המחובר
לטלית, לכן כתב רבינו בשם בית יוסף.

כטו תוספות בד"ה אלא, לתירוק בתרא: [ב] כל
החוטין. שם נעיל דלא אפשר ונחומרא:
[ג] הפסוקים. כן הוא במרדכי, בית יוסף: [ד] ואם
לא בו אפילו. כן פירש בית יוסף מה שאמרו שם

ולא מייתי הא דבני רבי חייא אלא לראיה דלא
בעינן סופן כתחילתן למר כדאית ליה ולמר
כדאית ליה, דההיא דבני רבי חייא "גרדומי
תכלת כשרין" קאי אליבא דרבנן דמצרכי לכל
ארבעה חוטין כדי עניבה כמו שאמרו על זה
"וכמה שיעור גרדומין אמר בר המדורי אמר
שמואל כדי לענוב", וגרדומי תכלת קאי על כל
ארבעה חוטין דאיגרדום כולהו ונשתיירו כדי
עניבה דקורא לכל הציצית 'תכלת', וכיוצא בו
לרבא דאמר אליבא דרבי "אי איגרדום תכלת
וקאי לבן" היינו דאיגרדום חוטי תכלת לגמרי
ואשתייר חוטי לבן שלמים או להיפך כשרין.
וכן כתבו תוספות (לה ב) בד"ה אלא, לתירוק
בתרא:

[ב] כל החוטין. שם (לה ב) "איבעיא להו כדי
לענוב לענוב כולהו בהדדי או דלמא כל חד
וחד לחודיה תיקו", פירש רש"י כדי לענוב כל
החוטין אהדדי דהיינו שיעור גדול. והיא בעיא
דלא אפשר ונחומרא:

[ג] הפסוקים. כן הוא במרדכי (סימן תתקלט)
"פירוש כולהו בהדי הדדי, רצה לומר ארבע
חוטין לפירוש רבינו תם דאיגרדום דוקא מין
אחד כשר, ולפירוש ר"י ז"ל דאיגרדום כולהו
כשר רצה לומר לענוב כל השמונה חוטין".
משמע מדבריו דהא דקאמר כדי לענוב כולהו
בהדדי אחוטים המגורדמים קאי, כלומר

שכתב המרדכי בשם מהר"ם כדי שלא נקשה דהטלאי
גופא כיון שתפור הוא גופיה הוי כנף, על כן אומר הלא
בעינן שהציצית יהיו ממין הכנף, והמרדכי גופיה עיקר
דינו איירי גם כן דוקא אם הטלאי הוא שלא במינו
כדמוכח שם עיין שם, אם כן לפי זה אם הוא ממין הכנף
או שהציצית הוא מצמר ופשתים דפוטריין בכל גווני
מותרי. וצריך עיון למה הביאו מהר"י אבוהב ורבינו

בספרי ועשו להם ליציאת שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו תלמוד לומר גדיל מכמה גדיל אין פחות משלשה דברי בית הלל ובית שמאי אומרים כי כנוצר לעיל והביאו תוספות הנ"ל ד"ה בית שמאי אומרים כי, מדקאמר שומע אני כי, משמע דפסול תכלת הוא אחד לבד וגדיל לא כתיב אלא בלבן ומפרש הראב"ד חוט שלם והרמב"ם מפרש חוט אחד ממם. ועיין בתוספות ל"ח א' סוף ד"ה המוכר לעיל התכלת כדמוכח בספרי פרשת שלח לך ופרשת

הגר"א המבואר

נעשית אין פחות משלשה חוטים כדברי בית הלל ובית שמאי אומרים ארבעה של תכלת וארבעה של צמר כי, והלכה כבית שמאי, וכן פסקו בגמרא שם בבית שמאי "אמר רב פפא הלכתא ארבעה".

אבל דעת הראב"ד (ציצית א' ו) ששני חוטין בלבד של תכלת וששה של לבן, והרמב"ם (סם) כתב דחוט אחד של תכלת לבד ושבעה של לבן. וטעמם ממה שכתוב שם בספרי "ועשו להם ציצית שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו תלמוד לומר גדיל מכמה גדיל אין פחות משלשה דברי בית הלל ובית שמאי אומרים ארבעה של תכלת וארבעה של צמר" כוונתו לעיל, והביאו תוספות הנ"ל ד"ה בית שמאי אומרים כי, מדקאמר גבי לבן 'שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו' משום דציצית משמע חוט אחד, הכי נמי משמע דפתיל תכלת הוא גם כן חוט אחד לבד, ו'גדיל' שריבה בו הכתוב חוטים לא כתיב אלא בלבן, ומפרש הראב"ד חוט שלם והרמב"ם מפרש חוט אחד ממשיני.

ועיין בתוספות ל"ח א' סוף ד"ה הנזכר לעיל התכלת, על הא דהקשו מנלן דבעינן שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת ורצו לתרץ דפתיל תכלת כתיב ופתיל משמע שנים והוא הדין בלבן, וזה

ועיין שם ל"ח א' ד"ה התכלת כו', מ"א ב' ד"ה בית שמאי אומרים ארבע טעמא כו', וכן דעת רש"י ועיין שם בד"ה מיתיבי טלית אין כו', וכן הוא בספרי פרשת תלך מכמה גדיל כו' ובית שמאי אומרים ארבעה של תכלת וארבעה של צמר כו' והלכה כבית שמאי, וכן פסקו בגמרא שם בבית שמאי. אבל דעת הראב"ד ששני חוטין בלבד של תכלת וששה של לבן, והרמב"ם כתב דחוט אחד של תכלת לבד ושבעה של לבן. וטעמם ממה שכתוב שם

חוטין תכלת וארבעה לבן, ועיין שם בתוספות ל"ח א' ד"ה התכלת כו', וזה לשונם "דגדיל שנים גדילים ארבעה דדרשינן מיניה שנים לבן ושנים תכלת כו', ואם תאמר ומנלן דבעינן שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת דילמא אגדילים קפיד קרא אפילו חד מהאי ותלתא מהאי, ויש לומר כיון דתרי מיני בעי רחמנא סברא הוא שיהיו שוין". ושם מ"א ב' "תנו רבנן כמה חוטין הוא נותן בית שמאי אומרים ארבעה ובית הלל אומרים שלשה", וכתבו תוספות שם ד"ה בית שמאי אומרים ארבע, וזה לשונם "טעמא דבית שמאי נוחא כדרשינן לעיל (לט ב) גדיל שנים גדילים ארבעה, אבל טעמא דבית הלל קשה דדוחק לומר דלית להו אלא גדילים שנים ופתיל תכלת הרי תלתא, ושמע מינה הא דדרשינן גדילים ארבעה היינו בכפילה ואלבן קאי, והשתא סברי בית שמאי דהוא הדין תכלת דפתיל לאו דוקא וסברא הוא להשוותם, והיינו ארבע חוטין בלא כפילה, ובית הלל סברי דפתיל דווקא". וכן דעת רש"י (לח א ד"ה התכלת) "דמצוה לתת תכלת שני חוטין בציצית", ועיין שם (מא ב) בד"ה מיתיבי טלית אין פוטרינן בה לשם לבן אלא מינה "אם אדומה היא יטיל בה שני חוטין אדומים ושני חוטין תכלת". וכן הוא בספרי פרשת תצא (פיסקא רלד) "מכמה גדיל

מילואים

רנז. ואף דבית שמאי אמרו להדיא בספרי במסקנא 'ארבעה של תכלת', כתב רבינו בסוף הליקוט שהם פסקו בבית הלל דסבר חוט אחד של תכלת.

כי תלא כו', ועיין שם סוף ד"ה בית שמאי אומרים הנזכר לעיל. ולכן דחקו תוספות במנין תכלת.

הגר"א המבואר

ואחד של תכלת". אלמא דגם התוספות כתבו דמוכח בספרי דפתיל תכלת הוא חוט אחד בלבד.

ולכן דחקו תוספות במנין תכלת לפי מה שהבינו במסקנתם בדברי רבינו תם דגדיל גדילים קאי על שניהם, דהיינו כולי עלמא דרשי 'גדיל' על לבן ו'גדילים' על תכלת קודם כפילה אלא דפליגי אם גדיל הוי שנים או שלשה, ומה שאמרו בגמרא "בית שמאי אומרים ארבעה ובית הלל אומרים שלשה" מיירי קודם כפילה אלא שיש חילוק ביניהם דבית שמאי הזכירו לבן ותכלת ובית הלל הזכירו רק לבן והוא הדין תכלת, ולכן הקשו התוספות כיון דמפתיל תכלת לא שמעינן אלא חד אם כן מנלן דבעינן שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת דילמא אגדילים קפיד קרא אפילו חד מתכלת ותלתא מלבן, וכן לבית הלל מנלן דבעינן שלשה חוטין לבן ושלשה חוטין תכלת, ונדחקו לתרץ דסברא הוא להשוותם. מה שאין כן לפי פירוש התוספות בד"ה התכלת, דכולי עלמא דרשי 'גדיל גדילים' ארבעה דקאי רק על לבן בכפילה ומה שאמרו בגמרא "בית שמאי אומרים ארבעה ובית הלל אומרים שלשה" היינו ארבעה ושלשה חוטים שלמים בין הכל קודם כפילה, ניחא, דבית שמאי סברי מכיון שגילה לנו הכתוב מנין מין האחד אנו יודעים מכח סברא להשוות גם מנין מין השני, ובית הלל סברי פתיל תכלת אחד דוקא.

מילואים

היינו משום דטפי ניחא להו לפרש דבית שמאי דדרשי גדיל גדילים ארבעה קאי על שני חוטי לבן ושני חוטי תכלת שלמים, כמו שכתבו בד"ה התכלת, ולפי שהקשו מאי טעמא דבית הלל לכן דחקו לפרש דכולי עלמא דרשי גדיל גדילים ארבעה על לבן לבד, אבל לפירוש רבינו תם ניחא דכולי עלמא דרשי גדיל גדילים על לבן ותכלת.

ות. צריך עיון הלא התוספות שקיל וטרי לדברי בית הלל, והרי גם בש"ס שלנו סבירא להו שלשה חוטין ועל כרחך תכלת הוא רק חוט אחד וכמו שפירשו בד"ה בית שמאי, אבל לבית שמאי כתוב בספרי להדיא 'ארבעה לבן וארבעה תכלת' כמו שכתבו תוספות שם בסוף דבריהם ובד"ה בית שמאי. רנט. ומה שכתבו התוספות והשתא הויא דומיא דבית שמאי דאירי בתכלת ובלבן,

אומן אחד
ל אין פחוט
מרים כו',
בית שמאי
מע דפתיל
אלא בלבן,
גפרש חוט
ה'ה הנזכר
לך ופרש

דברי בית
ל תכלת
שמאי,
אמר רב

יין בלבד
(שם) כתב
של לבן.
שו להם
ני עצמו
פחות
אומרים
כנזכר
שמאי
מע אני
דציצית
ל תכלת
יבה בו
ומפרש
ט אחד

לעיל
חוטין
תכלת
בן, וזה

קו כבית

באר הגולה המפורש

ו. מנחות שם שם צני רב
אשי אלימי דלא מיענני
ואי הוו קמיני מיענני
מאי, אמר ליה רב אחא
צריה דרבה לרב אשי כל
שכן דמינכר מלכותיה:
ז. שם דף ד"ה אמר רבא
שמע מינה צריך לקשור
על כל חוליא וחוליא, דא
סלקא דעתך לא צריך,
הא דאמרי צני רבי חייא
גדומי סכלא כשרין כו'
מין דאשכרי ליה עילאי
אשכרי ליה כולה, וכמו
התוספות (ד"ה מ"ה) מספק
פירוש הקונטרס דנמון
גמי הא דמוכח רבא

שכל אחד מהראשים ארוך ו שנים עשר גודלים, או מכשירים
כשנפסקו השני חוטין אחרים אם נשתייר בהם כדי עניבה, אבל אם
נפסקו שלשה חוטין אף על פי שנשתייר בהם כדי עניבה פסולים,
ומפני כך כשנחתכו שלשה ראשים אם לא דקדק בעת עשיית
הציצית שיהיו ניכרים הארבעה ראשים שמצד אחד של הקשר,
חיישינן שמא כל ראש הוא מחוט אחד וגמצא שאין כאן אלא חוט
אחד שלם הילכך מספיקא פסול. הגה, וכל שכן אם דקדק שיהיו ניכרין
הארבעה ראשים שנצד אחד ונפסקו שלשה ראשים נצד אחד דפסולה דלא ודאי
נפסקו שלשה חוטין, ואם נפסקו צנני נדדין נמי פסול שמא שלשה חוטין הם
(דברי עזמא). אבל אם לא נחתכו אלא שני ראשים מכשירין בבדי
עניבה. והלכה כסברא ראשונה, מיהו היכא דאפשר טוב לחוש
לסברת רבינו תם. הגה, ונוהגין כרבינו תם (אגודה סימן י"ד): ב' והכא
דצריך כדי עניבה, ומתוך שהחוטין עבים אינו יכול לענבם ואלו
היו דקים היה בהם כדי עניבה כשר: הגה, ומסערין צומטין ציטוס
(דברי עזמא): ג' כדי עניבה לרש"י מן הענף, וז' אפילו נחתך
כל הענף ולא נשאר כדי עניבה אלא מן הגדיל כשר. ומנהג העולם
כרש"י, והיכא דלא אפשר יש לסמוך על ר"י:

ביאור הגר"א

[ו] שנים עשר גודלים. כשיטת התוספות הנזכר לעיל: (סעיף ג) [ז] ולר"י כו'. ממה שאמרו שם שמע מינה

הגר"א המבואר

שמאי אומרים ארבעה ובית הלל אומרים
שלשה, ממה שאמרו 'כמה חוטין הוא נותן'
משמע דבמנין הציצית פליגיניה [ע"כ]:

מילואים

ושנים של תכלת שפיר דמי, והיינו דקאמר 'אין פחות
משלשה' משמע הא יותר שפיר דמי, ובוה נוחא דעבדי
בבית שמאי, והא תנינא בברכות (יא א) העושה כבית
שמאי לא עשה כלום, ואי משום דתני בברייתא 'והלכה
כבית שמאי' הא קיימא לן אין למדין הלכה לא מפי
משנה ולא מפי ברייתא, אלא ודאי משום דבית הלל מודו
להו כדפרישית, מיהו במנחות ליכא במלתייהו דבית הלל
אין פחות, משמע מלשוננו שלא היה לו בגירסת הגמרא
'אמר רב פפא הלכתא ארבעה', רק בספרי, ולכן פסקו
הרמב"ם והראב"ד בבית הלל. רסח. בספרי שלנו
פרשת שלח פסקא קטו כתוב 'ובית שמאי אומרים
שלשה של צמר ורביעית של תכלת', ובספרי פרשת כי
תצא כתוב כגירסת התוספות, ורבינו הגיה גם שם 'ובית

שמאי אומרים בשלשה חוטין של לבן ורביעית של
תכלת". ולפי זה גם מה שאמרו בגמרא "בית שמאי
אומרים ארבעה ובית הלל אומרים שלשה", היינו ולכול
עלמא פתיל תכלת משמע חוט אחד אלא שנחלקו במנין
חוטי לבן, לבית הלל 'שלשה' כולל שני חוטי לבן וחוט
אחד תכלת ולבית שמאי 'ארבעה' כולל שלשה חוטי לבן
וחוט אחד תכלת, והלכה כבית שמאי, ולכולי עלמא
'גדיל' קאי על לבן ותכלת יחד וכפשטות משמעות הפסוק
שם דילפינן ממנו דהותר כלאים בציצית, לבית הלל 'גדיל'
שלשה' כמו שאמרו בספרי דהיינו שנים לבן ואחד תכלת
ולא דרשי גדילים, ולבית שמאי 'גדיל' שנים גדילים
ארבעה' כמו שאמרו בגמרא דהיינו שלשה לבן ואחד
תכלת, אלא דצריך עיון לפי זה קושית התוספות מנלן

מהדורתנו החדשה של ביאור הגר"א לחלק אורח חיים

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, זה היום שקיינהו מצאנו ראינו, על אשר נתגלה לפנינו חלק מצילום כתב יד אחד יחיד ומיוחד (כת"י ירושלים שהיה שי"ך לר' אליהו לנדא ז"ל נכד רבינו) על חלק 'אורח חיים', והוא 'מהדורת הליקוטים', ומסודר לפי סימני השולחן ערוך על הסדר מסימן א' עד סימן רס"א, אשר כפי הנראה שהוא אוסף מהשלשה כרכים של הליקוטים ונערך כסדרן, לפי שיש גם שני ליקוטים על אותו ענין. אמנם ברור שחסר כאן הרבה כפי שהערנו כמה פעמים בפנים.

ויש בידינו להוכיח שזוהי מהדורת הליקוטים, ממה שכתב ר' אברהם אבא ז"ל בחילופי גרסאות שלו במסכת בבא בתרא: "ובסימן ר"ד ס"ק י"ח כן צריך להיות, תמד כו'. עיין תוספות דבבא בתרא שם ד"ה אין כו'. (ליקוט) תמד כו'. שאם מצא ארבעה על כרחך חלק אחד יין (ע"כ). כן הוא בכתב יד קדשו, ומה שכתב שם בס"ק י"ח ומה שכתב אלא שלשה שאם מצא ארבעה על כרחך חלק אחד יין, כל זה ליתא שם בכי"ק אלא המעתיק הוסיף כאן על פי מה שכתב רבינו בליקוטים כדרכו כידוע, ושגגה גדולה היא כי באמת כוונת רבינו בליקוט הנ"ל לתת טעם על מה שכתב בשולחן ערוך ברישא דינם כשמרים, והרי מבואר שם בשמרים שאם נתן שלשה ומצא ארבעה מברך בורא פרי הגפן וכדאיתא בגמרא כאן, ומנא לן בחרצנים הכי, לזה כתב רבינו בליקוט כאן ובסימן רע"ב ס"ק י"ב דמסברא אמרינן הכי". ואכן כך נמצא אצלנו בכתב יד שם (סימן ד סעיף ח): "תמד כו'. שאם מצא ארבעה על כרחך חלק אחד יין".

ועוד מצאנו איזה צד השוה לדברי ר' אברהם אבא ז"ל בהקדמתו ליורה דעה, וזה לשונו: "ולמען לא יהיו דברינו בלי עדות וראיה לראות ולדעת עד כמה שגו המעתיקים אשר לפנינו בחילופי אותיות הדומות בכתב יד קדשו, הננו להציג פה עדים נאמנים וראיות נכוחות, האחד בביאור הגר"א אורח חיים סימן רט"ז ס"ק כ' נדפס 'ועיין בש"ס בגליון' ואין פותר אותם, אמנם המביט היטב בעצם כתב יד קדשו יראה כי כתוב 'ועיין רש"י בגטין' והוא ברש"י דגטין ס"ח ב' ד"ה וחילפי ימא". ובכתב יד שלנו כתוב בלשון הממוצע ביניהם: "ועיין רש"י שם בגליון".

לפני שנתחיל להציע לפני הלומדים מענין תועלויות הכתב יד, רצינו לסיים מענין ההשגות והתרעומות על הרב בעל המסדר שהזכרנו למעלה. בעצם, מה שהאריך הרב בעל המסדר בהקדמתו "ולכבוד רבינו הגדול מאד חרדתי ושלא ישונה אות אחת מלשונו הזהב בו מאוד נזהרתי", אכן ברוב המקומות נזהר מאוד כדבריו, אמנם לפי הנראה מכתב יד שבידינו יש מקומות שמחמת הליקוטים היה נראה לו ככפילות לשון, ולכן שם ידו לשנותו ולקצר מלשונו הזהב, ולדוגמא עיין בסימן סח ס"ק ב בליקוט, השווהו עם מה שבנדפס ותראה ההבדל כי רבה.

כמו כן עירבב לפעמים בתוך לשונו הזהב ממה שכתבו התלמידים בחיבוריהם, והציגן כאילו יצאו מתחת ידי רבינו, ויותר מזה, הרי הדברים נסתרים מיניה וביה. ולדוגמה נעתיק מה שכתב הגאון ר' אברהם אבא קליינערמאן ז"ל ב'חילופי גרסאות' שלו בש"ס ווילנא סוף מסכת סנהדרין, על מה שנדפס דברי רבינו בסימן תנט סעיף ב ד"ה ושיעור מיל, וזה לשונו: "וכל מה שכתוב בהנדפס ממלת אלא העיקר נראה עד וגם הראיה, ליתא בכתב יד קדשו, ודע שדברי רבינו הגר"א הנזכר לעיל הוסיף המעתיק על פי מה שכתוב בשנות אליהו ריש ברכות, מה דליתא בעצם כתב יד קדשו על שולחן ערוך, ובזה מובן מה שכתב בריש הס"ק על דברי התרומת הדשן

שהוא תמוה מאוד כו', וכל זה לפי פשטות הגמרא דפסחים צ"ד וכפירוש רש"י, אבל לפי מה שחידש רבינו הגדול לעת זקנותו כמו שכתב בשנות אליהו ובהקדמת הגאון ר' מנחם לפירוש רבינו על משלי, לדעת הרמב"ם ושכן משמע בירושלמי, אם כן נכון חשבון תרומת הדשן בשיעור מיל, ולא יפה עשה המעתיק שהציג דברים שסותרים לכאן כאילו בדבור אחד נאמרו.

מעלת ותועליות כתב היד שלנו

הנה נציע לפני הלומדים שלש תועליות גדולות שיש ב'כתב יד' זה, שעל ידיהן נוכל לעמוד על אמיתת דברי רבינו הגדול: (א) לפנינו ליקוטים חדשים אשר עדיין לא שזפתם עין הדפוס; (ב) דרכו אפשר לתקן הטעויות שנפלו בדפוס ואלו שעל ידי המעתיק; (ג) והכי חשוב שעל ידו נוכל להתבונן ולהפריד את הליקוטים מתוך הביאורים לעמוד על אמיתת כוונת רבינו.

יש כמה וכמה דוגמאות להציע לפניכם, אבל נסתפק במועט ונציג שלשה סעיפים לכל תועלת שהזכרנו ובהם דוגמאות לכל דבר להראות מעלתו:

(א) בסימן ח סעיף יג, יש ליקוט חדש ארוך על דיני הפסק שחסר בנדפס. בסימן נה סעיף ה, יש ליקוט חדש שחסר בנדפס. ובסימן קמד סעיף א, יש ליקוט חדש שחסר בנדפס.

(ב) בסימן א ס"ק יח, בנדפס: "ולסוף הלילה. דחמור נוער וכלבים צועקים עד חצות ...". קטע זה נמצא בכתב יד, ושם לא נכתב הכותרת 'ולסוף הלילה', ובאמת אין לו שום שייכות לכותרת, אלא הוא ליקוט והוא המשך לס"ק הקודם, וכפי שמופיע לפנינו בספר זה. יותר מזה, לכאורה קשה מה שכתב "דחמור נוער וכלבים צועקים עד חצות", והלא גמרא ערוכה היא (ברכות ג, א): "משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים", ונדחקו המפרשים. והנכון כפי הכתוב בכתב יד: "דחמור נוער כו' וכלבים צועקים עד חצות", וכפי שמופיע לפנינו בספר זה.

ובסימן נה ס"ק כה, בנדפס: "ואף לפירושו צריך עיון דלא גרע מחצר קטנה שנפרצה לגדולה דאם מיעוט או שליח צבור שם מצטרפין וכמו שכתב למטה בסעיף ט"ז ועיין מגן אברהם ומטעם אחר כנזכר לעיל". ובדמשק אליעזר נתקשה במה שכתב בסוף דבריו 'ועיין מגן אברהם ומטעם אחר', ורצה להגיה 'ומטעם ראשון'. אמנם קטע זה מופיע בכתב יד כליקוט, ומכאן אנו רואים שהמסדר ערבב את הענינים וצ"ע מדוע, וכך הוא הלשון בליקוטים: "והעומד כו'. עיין מגן אברהם, ומטעם אחר בנידון אם מיעוט או שליח צבור שם מצטרפין דלא גרע מחצר קטנה שנפרצה לגדולה כמו שכתב למטה בסעיף ט"ז וסעיף י"ז". ומבואר בטוב טעם בביאורינו 'ביאור הגר"א המבואר' שם.

ובסימן קכג ס"ק ג, בנדפס: "ואחר כך כו' כעבד כו'. מרדכי שכן נוהגין, וכמו שאמרו שם בגמרא לתלמיד כו' ... וכמו שאמרו בפרק ה' דיומא כנזכר לעיל". ולכאורה הוא כפל לשון במה שכתב לבסוף 'וכמו שאמרו בפרק ה' דיומא כנזכר לעיל', הלא כבר כתב מתחילה 'וכמו שאמרו שם בגמרא לתלמיד כו'', שהוא בפרק ה' דיומא וכמו שכתב 'כנזכר לעיל'. והנכון כמו הכתוב בכתב יד: "וכמו שאמרו ריש פרק ה' דיומא וכן כהנים", וכפי שמופיע לפנינו בספר זה.

(ג) בסימן ג סעיף ח, בנדפס: "[ס"ק יד] כשנפנה. כרב אשי ובאחורי הגדר על כרחך סבירא ליה כעולא מדמשני הברייתא שניה ולא סבירא ליה דהקילו בטהרות וברייתא ראשונה

עדיין קשה וצריך לומר על כרחק כעולא: [ס"ק טו] ובבקעה. כאיסי וכרב אשי דמפרש דבריו מה שאין כן ברישא ר"ף ורא"ש ואתיא ברייתא ראשונה כשניהן. וכפי המובן לכאורה ששני סעיפי קטן אלו ענין אחד הם, וכן באמת עשו המפרשים בפירושה שחיברו יחדיו שני סעיפי קטן אלו לס"ק אחד. אבל גם המסדר וגם המפרשים לא כיוונו אל נכון, המסדר לא כיוון במה שהפרידם לשני ס"ק כאילו הם שני דברים נפרדים וגם היפך סידורם, והמפרשים לא כיוונו במה שביארוהו כאילו הם דיבור אחד ממש. והאמת שס"ק י"ד הוא ליקוט המופיע בכתב יד כהשלמה לס"ק טו, אבל עם זאת אין אחד שוה לחבירו, כיון שבס"ק ט"ו הלך רבינו בדרך הבית יוסף בפירושו ובס"ק י"ד נטה רבינו לדרך אחרת, וכפי שהוא מבואר באר היטב בביאורינו 'ביאור הגר"א המבואר' שם.

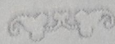
ובסימן צ ס"ק כו, בנדפס: "ויש אומרים כו". תלמידי רבינו יונה בשם תוספות וכן משמע שם ל' ב' מהא דרבי אמי ורבי אסי שם ועיין תוספות שם ד"ה אין כו". לפי המשמעות כאן שהכל ענין אחד הוא, דרבינו יונה כתב כן בשם תוספות, והמקור הוא מגמרא ברכות ל' ב' ובתוספות שם. אולם בכתב יד כתוב: "בהגה ויש אומרים. מהא דרבי אמי ורבי אסי שם ועיין תוספות שם ל' ב' ד"ה אין כו". ומסודר אצלנו בספר זה בסדר נכון: "ויש אומרים כו". תלמידי רבינו יונה בשם תוספות: (ליקוט) בהגה ויש אומרים. מהא דרבי אמי ורבי אסי שם, ועיין תוספות שם ל' ב' ד"ה אין כו" (ע"כ). והיינו דרבינו יונה כתב כן בשם תוספות, ועל זה הוסיף בליקוט שהמקור הוא מרבי אמי ורבי אסי שם ברכות ח' א', כמו שמפורש להדיא ברבינו יונה שם, ואחר כך כתב רבינו ועיין תוספות שם ל' ב', הוא מקור אחר.

ובסימן קנט ס"ק מ, בנדפס: "הטביל כו" ואם כו" ויש אומרים שצריך כו". כמו שאמרו בחולין ... אלא דדעת ויש אומרים שצריך כו" הוא רש"י שם ד"ה דאפסקינהו דסבירא ליה דבעי דין מקוה כמו לכל גופו וכן משמע במתניתין פרק א' דמקואות מתניתין ז' למעלה מהן מקוה כו' ומטבילין ... וכן הוא להדיא בתוספתא פרק א' דמקואות הביאה הר"ש שם מתניתין הנזכר לעיל וזה לשון התוספתא למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו שמטבילין בהן את המים ואין מטבילין בהם אדם וידים וכלים זה הכלל כל מקוה שאדם טובל בו ידים וכלים טובלין בו אין אדם טובל בו אין ידים וכלים טובלין בו וכן משמע לכאורה בגמרא דלא אכשר אלא מטעם קל וחומר השתא כל גופו ... ודעת החולקין צריך עיון והרע"ב מפרש לקדשים דוקא ואין דבריו נכונים ונראה טעם החולקין ... ומה שאמרו השתא כל גופו כו' רצה לומר לענין מרירותם ... ומהתוספתא הנזכר לעיל אין ראיה דהא אמר שם גם כן כלים ודי ברביעית אלא דעל המים קאי אותן מים ואמי תמצית דרישא כמו שכתוב שם ועיין ר"ש פרק א' מתניתין ו' תניא בתוספתא כו' כנזכר לעיל.

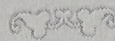
לכאורה לפי הסדר שכתוב כאן, יתיישב לבסוף דעת החולקים וממילא אין אנו יודעים אין הכריע רבינו, ובאמת הגאון ר' צבי הירש לעמפערט ז"ל בספרו 'פסקי הגר"א' בסעיף זה העלים דבריו. אולם כשנעיין היטב הרי הדברים מרפסין איגרא, דסדר הקושיות על החולקים הוא מתניתין ותוספתא וגמרא, וכשמתרץ דבריהם הזכיר רק גמרא ותוספתא ולא הזכיר מתניתין, ועוד דהלא לפי מה שמוכיח ממתניתין היא ראיה מוכרחת שאינו מתורץ כלל בדבריו. ועוד למה חזר להזכיר עוד פעם בסוף דבריו "ועיין ר"ש פרק א' מתניתין ו' תניא בתוספתא כו' כנזכר לעיל", בזמן שכבר הזכירו בקושיתו ובתירוצו ואין בהוספה זו שום טעם וריח.

שלחן ערוך אורח חיים

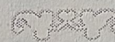

עם באר הגולה
ועליו חונה 'באר הגולה המפורש' המשלים מלאכת מחברו
הגאון רבי משה רבקש ז"ל בחיבורו, להציג לשונות המחברים שהביא בשלימותם

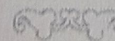

עם ביאור הגר"א
מהגאון האמיתי רבן של כל בני הגולה רבינו אליהו החסיד
נשמתו עדן מק"ק ווילנא

הוגה בדקדוק רב על פי דפוס ראשון בשקלאוו
לראשונה נדפס כאן בביאור הגר"א על אורח חיים 'ליקוטים' מכתב יד

ועליו חונה 'ביאור הגר"א המבואר' הפורש את השמלה לאורכה ולרוחבה, להציג
כל מאמרי חז"ל ולשון הראשונים ואחרונים שהזכירם רבינו ז"ל, והוספת נוסף
ואריכות לשון בשילוב לשונו הקדוש בשינוי אות, באופן שיהיו הדברים מאירים
ושמחים כנתינתן מסיני. כולל מדור 'מילואים' אשר בו השתדלנו לקבוצ כעמיר
גורנה, מכל ספרי רבינו ותלמידיו ז"ל על כל דיבור ודיבור השייך לעניינו

גם הוספנו בסוף הכרך 'מפתח הספרים', בו השתדלנו להביא בקיצור
מכל המחברים אשר נושאים ונותנים בדברי רבינו הגר"א ז"ל

ירושלים תשפ"א

